

УДК 1:316.3:[316.77:004]

ЯРЕМЧУК Остап – аспірант кафедри філософії, соціології та політології імені професора Валерія Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (ostap.yaremchuk@icloud.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0383-7492>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.23>

Бібліографічний опис статі: Яремчук, О. (2025). Цифрова комунікація як виклик глибинному спілкуванню. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 51, 371–381, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.23>

ЦИФРОВА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ВИКЛИК ГЛИБИННОМУ СПІЛКУВАННЮ

Анотація. Стаття має на меті акцентувати увагу на антропологічних та соціокультурних викликах, що постають перед спілкуванням та цифровою комунікацією; актуалізувати значення глибинного спілкування в сучасному світі. **Методологія.** Філософсько-антропологічний підхід дозволив виявити внутрішні суперечності цифровізації – між розвитком технологій і збереженням людяності, відкрив простір для критичної рефлексії щодо цінностей, які стоять за технологічними змінами. При розведенні понять спілкування та комунікації дієвим став метод діалектико-категоріального аналізу. **Наукова новизна.** Показано, що цифрові комунікації поступово витісняють справжнє спілкування. Інформаційно-технократичну комунікацію не можна назвати справжнім діалогом, оскільки зберігається тільки зовнішній, поверхневий обмін репліками, а розуміння, творче сприйняття залишається поза межами інтерактивного режиму віртуальних контактів. Наголошено на неприпустимості ототожнення понять «спілкування» і «комунікація». Обґрунтовано положення про те, що збереження глибинного спілкування у цифрову добу вимагає не лише технологічної адаптації, а й філософського осмислення

меж людської присутності, співпереживання та розуміння. **Висновки.** Запропоноване дослідження носить міждисциплінарний характер, оскільки його результати мають сьогодні не тільки теоретичне, а й безпосередньо практичне значення. Воно зумовлено змінами у всіх сферах людського буття, які спричинені динамічним розвитком інформаційно-цифрових технологій. Цифрове середовище, розширюючи комунікативні можливості, породжує глибинні антропологічні ризики (фрагментація особистості, зниження здатності до емпатії, заміна живого діалогу алгоритмізованими контактами та ін.), що впливають на цілісність особистості. Ми переконані в тому, що справжнє спілкування залишатиметься єдиною можливістю збереження людського в людині.

Ключові слова: діалог, комунікація, особистість, спілкування, інформаційно-цифрові технології.

AREMCHUK Ostop – Postgraduate Student at the Department of Philosophy, Sociology and Political Science named after Professor Valerii Skotnyi, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (ostap.yaremchuk@icloud.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0383-7492>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.23>

To cite this article: Yaremchuk, O. (2025). Tsyfrova komunikatsiia yak vyklyk hlybynnomu spilkuvanniu. [Digital communication as a challenge to genuine human interaction]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filosofiiia» – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 51, 371–381, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.51.23>

DIGITAL COMMUNICATION AS A CHALLENGE TO GENUINE HUMAN INTERACTION

Summary. The article *aims* to highlight the anthropological and sociocultural challenges arising in both human interaction and digital communication. It also emphasizes the significance of genuine human interaction in the contemporary world. **Methodology.** A philosophical-anthropological approach made

*it possible to reveal the internal contradictions of digitalization – between technological development and the preservation of humanity – and opened a space for critical reflection on the values underlying technological change. When distinguishing between the concepts of interaction and communication, the method of dialectical-categorical analysis proved effective. **Scientific novelty.** It is shown that digital communications are gradually displacing genuine human interaction. Information-technocratic communication cannot be regarded as true dialogue, since it preserves only an external, superficial exchange of remarks, while understanding and creative perception remain beyond the limits of the interactive mode of virtual contacts. Emphasis is placed on the inadmissibility of equating the notions of “interaction” and “communication.” It is substantiated that preserving genuine human interaction in the digital age requires not only technological adaptation but also philosophical reflection on the limits of human presence, empathy, and understanding. **Conclusions.** The proposed study is interdisciplinary in nature, since its results are of not only theoretical but also practical importance today. This is due to changes in all spheres of human existence caused by the dynamic development of information-digital technologies. While the digital environment expands communicative possibilities, it generates profound anthropological risks (fragmentation of personality, decline in the ability to empathize, substitution of living dialogue with algorithmized contacts, etc.) that affect the integrity of the individual. We are convinced that genuine human interaction will remain the only way to preserve the human within the human being.*

Key words: *dialogue, communication, personality, genuine human interaction, information-digital technologies.*

Постановка проблеми. Філософсько-педагогічна рефлексія антропологічних викликів цифрових технологій, яка за останні роки стала пріоритетною в наших дослідженнях, актуалізує один із суттєвих екзистенціалів людини – спілкування, без якого неможливо реалізувати основну для неї вимогу – «бути собою». (Ткаченко, 2024, с. 247). Разом з О. Ткаченком поставимо запитання: Якою є доля спілкування у суспільстві високих технологій? Чи достатньо підстав вважати, що справжнє спілкування зникає («вимирає»)? Що таке «замінники» автентичного

спілкування, наприклад, віртуальне спілкування? Чи ще залишається у нас можливість не поглибити трагізм глобальної ситуації, зокрема, особистісної деградації? Чи зможемо заново відкрити для себе та справджувати в собі ті духовні скарби, що притаманні культурі глибинного спілкування? (Ткаченко, монографія, с. 247).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Передусім зазначимо, що однією із головних ідей дослідження є концепція «глибинного спілкування». На наш погляд, вона містить значущий ідейний потенціал для адекватного розуміння становища людини в сучасному світі. Серед українських авторів, які сьогодні активно займаються дослідженнями проблеми глибинного спілкування в різних аспектах, можна назвати таких вчених, як І. Буцяк, В. Возняк, С. Ганаба, В. Даренський, В. Малахов, Н. Шелковая, С. Шендрик та ін. По-перше, вони наголошують на тому, що глибинне спілкування може слугувати виходом за межі відчуженого існування як суб'єкт-об'єктних стосунків. По-друге, розрізнення психо-лінгво-комунікації та онто-комунікації орієнтує на рух спілкування у бік «глибини» людського буття як вияву глибини цілісності буття.

Заслуговує на увагу науково-теоретичний аналіз проблеми комунікації в сучасних зарубіжних концепціях, проведений Н. Гончарук (2020), що дозволило нам розширити уявлення про цей феномен. Українська дослідниця виокремлює такі основні групи теорій: 1) інформаційні, у яких повідомлення передаються за допомогою системи знаків і символів, які кодують необхідну інформацію і роблять її доступнішою для розуміння; 2) теорії транзакції, у яких комунікація розглядається як система взаємного обміну інформацією, що відбувається одночасно і вказує на взаємозалежність елементів; 3) гелічні, які в основу ставлять поняття гелікса – динамічну модель, що порівнюється з еволюцією спілкування від народження до поточного моменту і відповідає за збільшення нашого досвіду; 4) соціальні теорії, що вивчають соціальний контекст комунікації та надають вирішальне значення соціальним чинникам забезпечення комунікативної активності в умовах суспільного життя; 5) психолінгвістичні, що досліджують особливості використання мови для забезпечення соціальної взаємодії; 6) культурні теорії, у яких

провідна роль надається формуванню мовленнєвої культури та навиків спілкування у межах автентичних культур і суспільних норм; 7) теорії реляційної діалектики, що пояснюють спілкування в умовах напруженості та простежують чинники подолання конфліктної міжособистісної взаємодії (Гончарук, 2020, с. 40–41).

Погодимось з І. Хмель (2021), яка зазначає, що процес цифрової комунікації зазнає гуманізаційних трансформацій, що проявляються у переході від текстових символів до візуальних образів. Авторка підкреслює, що традиційні письмові знаки обмежують емоційний контакт між учасниками спілкування, спричиняючи певну форму відчуження. У той же час, включення невербальних елементів, таких як емодзі чи меми, допомагає пом'якшити ці обмеження, роблячи цифрове спілкування більш «людським» та соціально насиченим. Khmel I. розглядає цю трансформацію як відповідь на сучасні соціокультурні виклики, що стоять перед цифровою комунікацією (Khmel, 2021).

Які наслідки можуть виникнути для інтерсуб'єктивності через зростання віртуалізації сприйняття та спілкування? Як трансформується емпатія, коли вона все більше спрямовується на віртуального іншого? – ставить запитання Т. Фукс (2021). На думку німецького психіатра та філософа, технократична ідеологія створює враження, що ми всі легко взаємопов'язані, тим самим нівелюючи живу присутність іншого. За словами Фукса, «культура зростаючої віртуальності та симуляції пов'язана з розтілесненістю, відходом від тілесного та міжтілесного досвіду» (Fuchs, 2021, p. 98). Тільки коли інші стають для нас реальними, переконаний дослідник, ми можемо стати справжніми для себе.

Мега статті – акцентувати увагу на антропологічних та соціокультурних викликах, що постають перед спілкуванням та цифровою комунікацією та актуалізувати значення глибинного спілкування в сучасному світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доцільно спочатку уточнити наше загальне розуміння основних понять дослідження. Як зазначає В. Малахов, «учасниками спілкування здатні поставати як люди, так і інші живі істоти; ми також спілкуємося зі світом загалом, текстами і цінностями культури тощо» (Малахов, 2002, с. 603). При цьому, стосунки між людьми

можна визначити як спілкування тоді, коли вони ґрунтуються на взаємному визнанні суб'єктивності, спільності інтересів, традицій, культури. Будь-якому спілкуванню притаманний смисловий та символічний аспект, виражений у різний спосіб і різною мірою. На цьому наголошують В. Кремень і В. Ільїн, стверджуючи, що для homo digitalis духовно-сміслові спілкування зі світом втрачає свою культурно-буттєву реальність. А без усвідомлення і мислення, без смислового відображення світу, без творчої діяльності в ньому світ буде «іншим світом», оскільки перенесення акценту на дигітальне і візуальне сприйняття й фатичну комунікацію приводить до втрати здатності осмисленого мовного спілкування (Кремень, Ільїн, 2022, с. 87). Саме в мові, а конкретніше в потенціалі структурних і смислових можливостей проєктивної лінгвістики, яка творить в мові і саму мову, по розширенню її лексичних, граматичних, комунікативних можливостей, відомі українські філософи вбачають шлях до активного, смислового спілкування, повернення людини в сферу продуктивної діяльності (Кремень, Ільїн, 2022).

Якщо, справжнє спілкування неможливе без такої енергетичної взаємодії, то в процесі комунікації головне – характер інформації та відношення до неї. В цьому контексті ми не погоджуємося з твердженнями, згідно яких поняття «комунікація» і «спілкування» є синонімами. Адже, за словами Н. Шелкової, комунікація – кількісна, спілкування – якісне. Комунікація – поверхнева, спілкування – глибинне. Спілкування – «занурювання» в глибину Іншого, комунікація – розширення свого кругозору. Спілкування – відчуття Іншого, комунікація – інформація про іншого (Шелковая, 2011, с. 74). На наш погляд, така категоричність є занадто емоційною. Внаслідок цього втрачається перспектива розуміння комунікації представниками комунікативної філософії як універсальної реальності соціального існування, як вираз здатності суспільної людини до співіснування.

Спілкування має соціально-історичний характер і залежить від багатьох факторів і умов¹, до яких сьогодні додаються новітні

¹ Віку, статі, характеру, стану здоров'я, настрою, національності, суспільного статусу, освіти, мови, регулярності, проблем, задач, цілей, інтересів, ідеалів, середовища, віри, законів та ін..

технології. Зокрема, цифрова реальність змінює не тільки свідомість і мислення, світогляд і діяльність людей, але і спілкування між ними. Особливістю сучасності є поступове витіснення справжнього спілкування процесами комунікації, яка «спрощується масовим застосуванням вподобайок, аватарок та піктограм, нівелює кордони між публічним і приватним, встановлює протиріччя між духовно-смысловим спілкуванням та фатичними актами мовної комунікації» (Коляда, 2023, с. 121).

І хоча цифровізація дозволяє людям контактувати між собою та обмінюватися інформацією швидко й ефективно, не обмежуючи себе географічним положенням і часовими бар'єрами ніж будь-коли раніше, існує небезпека того, що досвід буттєвої співприсутності, діалогічного спілкування, глибокого переживання може бути зведений до рівня цифрових симуляцій – привабливих, але поверхневих. У такому разі ціннісна позиція особистості ризикує залишитися віртуальною. «Здатність до автентичного спілкування розхитується сучасними маніпуляційними технологіями, а також поширенням субститутів (замінників) спілкування, зокрема внаслідок комп'ютеризації» (Малахов, 2002, с. 604).

Погодимось з Ю. Габермасом, що міжособистісне спілкування під впливом технологічної свідомості все частіше починає вибудовуватись по внутрішній монологічній схемі інструментальної дії. Дійсно, інформаційно-технократичну комунікацію не можна назвати справжнім діалогом, оскільки зберігається тільки зовнішній, поверхневий обмін репліками, а розуміння, творче сприйняття залишається поза межами інтерактивного режиму віртуального спілкування. Крім того треба зазначити, що така комунікація переважно є суб'єкт-об'єктною, на відмінну від міжособистісної. В комунікацію людина вступає частково, фрагментарно, функціонально-вибірково. В цьому сенсі будь-яка, навіть правдива у своїх межах інформація далеко не зовсім відверта, тому що щирою є тільки вся повнота буття, розкрита безумовно (Г. Батищев).

Згідно Б. Хана (2013), характерною рисою сучасного цифрового середовища є формування так званої роевої комунікації («schwarmkommunikation»), яка витісняє глибоке міжособистісне спілкування, засноване на діалозі та зустрічі з Іншим.

«У рої немає мови, є лише висловлювання. Комунікація в цифровому просторі не є діалогічною, а є вірусною» (Нап, 2013, р. 10). У цифровому просторі, що уособлюється соціальними мережами, зникає вертикальність мовлення – тобто звернення до конкретного суб'єкта – на користь горизонтального, масового потоку повідомлень, що функціонують радше як реакції, а не як осмислені висловлювання. Така форма спілкування не передбачає ані відповідальності, ані глибинного слухання, а тому постає як симптом кризи суб'єктивності у цифрову епоху. Як наслідок, цифрова комунікація, попри свою доступність і всеохопність, парадоксальним чином стає викликом глибинному, автентичному спілкуванню, що базується на зустрічі з Іншим, трансценденції та мовній взаємності.

Попри зростання кількості контактів, що забезпечуються цифровими платформами, людина все частіше стикається з почуттям емоційної ізоляції. Це явище можна визначити як емоційне відчуження, коли комунікація відбувається без реальної присутності, без жестів, інтонацій і мовчазного співпереживання, які є невід'ємними складовими глибокої міжсуб'єктної взаємодії.

Умовна «постійна доступність» у цифрових середовищах створює ілюзію близькості, але позбавляє діалог людського тепла. Постійна взаємодія через месенджери, соціальні мережі або відеозв'язок вимагає безперервної емпатичної напруги – швидкого реагування, демонстрації зацікавлення, підтримки «онлайн-присутності». Така практика веде до емпатичного виснаження, оскільки суб'єкт змушений реагувати в умовах когнітивної перевантаженості, не маючи простору для емоційного осмислення й відновлення. У результаті знижується здатність до глибокої співучасті, що є важливою умовою людського співбуття.

Окрім цього, цифрова комунікація сприяє процесу, який умовно можна назвати девальвацією розмови. Короткі, фрагментарні повідомлення витісняють глибокий діалог, позбавляючи спілкування здатності до формування порозуміння. Спілкування стає транзакційним – орієнтованим на обмін інформацією, а не на зустріч з Іншим як з суб'єктом. Цей процес руйнує довіру як базову умову автентичного діалогу і трансформує комунікацію на зразок «інтерфейсної взаємодії», в якій співрозмовник сприймається як функція або реактивний механізм. Погодимось

з І. Хміль, що «з одного боку, цифрова комунікація дає змогу повністю розширити систему соціальної мережі, а з іншого – спрощує та знеособлює процес комунікації, що призводить до погіршення когнітивних, емоційних і психологічних здібностей людини. Більше того, еволюція знаків демонструє, що цифрова комунікація відчужує у добу інформації» (Khmel, 2021, p. 132).

Але без напруженої «зустрічі» з Іншим повноцінне існування особистості стає неможливим. М. Бахтін, М. Бубер, Ю. Габермас, Е. Левінас, К. Ясперс та інші дослідники наголошували саме на Зустрічі з іншою людиною – не з інформаційним контентом, не з інструментом чи об'єктом, а з особистістю як суб'єктом. Лише така Зустріч породжує простір співбуття як онтологічний спосіб існування людини, що розгортається в процесі діалогу між особистостями, тобто діалогу найвищого рівня. У просторі «Я – Ти (Інший)» розвиваються духовні виміри спільного буття. Саме така форма відносин і така позиція є найбільш значущими для людського життя. Цінності співбуття утверджуються через залучення та співпереживання, через активну присутність людини у власних переживаннях – усвідомлення того, як я мислю, як дію. Одним із ризиків цифрової трансформації суспільства є тенденція до витіснення цієї активної співучасті: натомість пропонуються віртуальні взаємодії, що часто не передбачають справжнього діалогу або присутності іншого як суб'єкта. А, наприклад, Н. Шелкова взагалі категорично стверджує: «сучасна людини, як водомірка, стрімко мчить по життю, так, вона не тоне, але і не пізнає глибини... Тим самим людина стає “пласкою”, позбавленою виміру глибини, поверхневою. На зміну глибинному спілкуванню приходять поверхнева комунікація» (Шелкова, 2011, с. 79).

Висновок. Цифрова епоха суттєво трансформує горизонти людського досвіду, змінюючи не лише способи пізнання та комунікації, а й самі умови осмислення духовності. Якщо раніше духовний вимір буття передбачав внутрішнє зосередження, тишу, практику рефлексії та звернення до трансцендентного, то нині людина дедалі частіше занурена у безперервний потік інформації, зосереджена на зовнішніх сигналах, що формують нові модуси уваги та досвіду. В результаті виникає ризик маргіналізації самого питання про сенс, межі та основу буття.

Цифрове середовище, розширюючи комунікативні можливості, породжує глибинні антропологічні ризики, що впливають на цілісність особистості та якість міжлюдських стосунків. Збереження глибинного спілкування у цифрову добу вимагає не лише технологічної адаптації, а й філософського осмислення меж людської присутності, співпереживання та розуміння.

Якими б не були песимістичні прогнози стосовно втрати ціннісно-сміслового потенціалу спілкування, у нас залишається надія на те, що справжнє спілкування залишатиметься єдиною можливістю збереження людського в людині. Світ дорослих – особливо в періоди «бездомності» (М. Бубер) – повинен усвідомлювати свою відповідальність перед наступними поколіннями. Мати здатність, починаючи з себе та своєї сім'ї, пом'якшувати негативні наслідки впровадження інформаційно-цифрових технологій.

Перспективи подальших розвідок. Достатньо традиційна для філософії проблематика самотності набуває в цифровому суспільстві нових відтінків. Як зазначає Н. Хамітов, «проблема самотності стає надзвичайно актуальною саме в наш час – час деконструкції світоглядних орієнтирів і спроб знайти нові умови для комунікації» (Хамітов, 2002, с. 564).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук Н. Науково-теоретичний аналіз проблеми комунікації в сучасних зарубіжних теоріях. *Проблеми сучасної психології*. 2020. Вип. 47. С. 27–47. doi: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-47.27-47>
2. Коляда І. Г. «Робінзони» цифрового світу. *Культурологічний альманах*. 2023. № 1. С. 121–126. doi: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.16>
3. Кремень В., Льїн В. Образ світу і людини в парадигмі дигітальної культури: психолінгвістичний аналіз. *Psycholinguistics*. 2022. № 31 (2). С. 78–94
4. Малахов В.А. Спілкування. *Філософський енциклопедичний словник*. НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. /гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. С. 603–604.
5. Ткаченко О.А. Традиція і антропологічні виклики новітніх технологій : монографія. Дрогобич : ТЗОВ «ТРЕК ЛТД», 2024. 396 с.
6. Хамітов Н. Самотність. *Філософський енциклопедичний словник*. НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. /гол. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. VI. С. 564–565.
7. Шелковая Н. В. Людське спілкування: генеза, специфіка, перспективи. *Філософія спілкування: Філософія. Психологія. Соціальна комунікація*. 2011. № 4. С. 72–83.

8. Fuchs T. In *Defence of the Human Being: Foundational Questions of an Embodied Anthropology*. Oxford University Press. 2021. 272 p.

9. Han B.-C. *Im Schwarm: Ansichten des Digitalen*. Berlin: Matthes & Seitz, 2013. 100 c.

10. Khmel I. Humanization of Virtual Communication: from Digit to Image. *Philosophy and Cosmology*. 2021. Vol. 27. P. 126–134. DOI: <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/27/9>

REFERENCES

1. Honcharuk, N. (2020). Naukovo-teoretychnyi analiz problemy komunikatsii v suchasnykh zarubizhnykh teoriyakh. [Scientific and theoretical analysis of the problem of communication in modern foreign theories]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of modern psychology*. 47. 27–47 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-47.27-47>

2. Koliada, I. H. (2023). «Robinzony» tsyfrovoho svitu [«Robinsons» of the digital world]. *Kulturolohichniy almanakh – Cultural Almanac*. 1. 121–126 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.16>

3. Kremen, V., Ilin, V. (2022). Obraz svitu i liudyny v paradyhmi dyhitalnoi kultury: psykholinhvistychnyi analiz [The image of the world and man in the paradigm of digital culture: psycholinguistic analysis]. *Psycholinguistics*. 31 (2). 78–94 [in Ukrainian].

4. Malakhov, V.A. (2002). Spilkuvannia [Communion]. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk*. NAN Ukrainy, In-t filosofii imeni H. S. Skovorody. / hol. red. V. I. Shynkaruk. (603–604). Kyiv : Abrys [in Ukrainian].

5. Tkachenko, O.A. (2024). Tradytsiia i antropohichni vyklyky novitnikh tekhnolohii : monohrafiia [Tradition and anthropological challenges of new technologies: monograph]. Drohobych : TZOV «TREK LTD» [in Ukrainian].

6. Khamitov, N. (2002). Samotnist [Solitude]. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk*. NAN Ukrainy, In-t filosofii imeni H. S. Skovorody. / hol. red. V. I. Shynkaruk. (564–565). Kyiv : Abrys [in Ukrainian].

7. Shelkovaia, N. V. (2011). Liudske spilkuvannia: heneza, spetsyfika, perspektyvy [Human communication: genesis, specificity, prospects]. *Filosofiiia spilkuvannia: Filosofiiia. Psykholohiia. Sotsialna komunikatsiia – Philosophy of communication: Philosophy. Psychology. Social communication*. 4. 72–83. [in Ukrainian].

8. Fuchs, T. (2021). In *Defence of the Human Being: Foundational Questions of an Embodied Anthropology*. Oxford University Press.

9. Han, B.-C. (2013). *Im Schwarm: Ansichten des Digitalen*. Berlin: Matthes & Seitz.

10. Khmel, I. (2021). Humanization of Virtual Communication: from Digit to Image. *Philosophy and Cosmology*. 27. 126–134. DOI: <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/27/9>

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025